

Tilburg University

Synthese

Cobbenhagen, M.J.H.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1942

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Cobbenhagen, M. J. H. (1942). Synthese. *Maandschrift Economie*, 7(4), 121-124.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

ECONOMIE

Tijdschrift voor Algemeen Economische
Bedrijfs-Economische en Sociale Vraagstukken

Zevende Jaargang   Aflevering 4   Januari 1942

Synthese

door

Prof. Dr. M. J. H. COBBENHAGEN

Toen enige jaren geleden een der grote Nederlandse ondernemers het doen van zaken, het ondernemen, een spel noemde, is daarover enig rumoer ontstaan, omdat men in die uitspraak een gebrek aan inzicht en aan begrip meende te bespeuren van de belangrijkheid en de ernst van de gevolgen der economische daden van den ondernemer voor de maatschappij. Van deze toch hangt de welvaart van de maatschappij af, de aard en de omvang der maatschappelijke behoeftenvoorziening. Bij dat verwijt werd spel klaarblijkelijk te veel vereenzelvigd met willekeur, doen, wat men wil zonder enige bewuste doelstelling, zonder hoger motief, zonder ernst. Wie zich echter op het begrip spel nader bezint, wie de ernst beziet, waarmee een kind zijn eigen spel speelt en de gespannen aandacht opmerkt, waarmee de grote-mensen-spelen worden gespeeld en wie niet vergeet, dat in het heilige boek der Spreuken getuigd wordt van de Wijsheid, de eeuwige Wijsheid, de Geest Gods, dat Zij was „ludens in orbe terrarum”, spelende op de aardbodem, d.i. met vreugde, gemak en vaardigheid al de wonderbare scheppingswerken verrichtend, zal inzien, dat spel en ernst geen tegenstellingen zijn. Spelen kan hij, die alle mogelijkheden kent en souverain beheerst, deze combineert in talloze variaties en zo steeds nieuwe, wonderde werkelijkheden te voorschijn tovert, door niets anders gebonden in zijn rijke fantasie dan door de natuur en de wetten der dingen zelf, waarmee hij speelt. Dat spel is hoge levenskunst. En levenskunst is levenssynthese, is het steeds weer verwerklijken in het leven der eigen persoonlijkheid en zo mede in het leven der gemeenschap van de synthese der doeleinden.

De rijkdom der menselijke persoonlijkheid, die als individu noodzakelijk deel is van de gemeenschap, maar als persoonlijkheid boven deze uitgaat, ligt in haar veelvormigheid, haar aanleg tot velerlei, haar pluriformiteit van strevingen en doelstellingen. Gedwongen eenvormigheid, opgelegde uniformiteit is inperking van levensontplooiing, is verarming der persoonlijkheid, omdat de aanleg potentie blijft en niet uit kan groeien tot actuele werkelijkheid. Als individu is de menselijke persoonlijkheid niet in staat elke mogelijkheid, die zij in zich draagt, zelf en buiten samenwerking met anderen tot actuele realiteit te maken. En zo zijn talrijke doelstellingen, wier verwerkelijking de kracht van één individu — immers als zodanig deel van een geheel — te boven gaan, verzelfstandigd, gesteld boven de orde van het pure middel of instrument en geworden tot wat de oude wijsgeren tussendoelen of deeldoelen noemden, staande tussen het middel en het einddoel en zijnde een deel van dat evenwichtige complex van doelstellingen, die te zamen het volledige menselijke doel uitmaken. De levenskunst is nu in voortdurende combinatie en hercombinatie die harmonische, evenwichtige synthese te verwerklijken. Een moeilijke kunst, immers een stuk scheppingswerk, dat de Schepper, die den mens wil zien streven in vrije, menselijke beslissing, aan de mensen zelf ter verwerkelijking heeft overgelaten, maar tevens als hun levensbestemming heeft toevertrouwd. Een moeilijke kunst, omdat wat zelfstandig wordt, wat een geheel in zich zelf wordt, de neiging heeft buiten de juiste proportie te groeien, zich derhalve niet op evenwichtige wijze in te schakelen in het groter geheel, waartoe het van nature behoort en zo de bereiking van de synthese te verstoren. De zelfstandigheid wordt dan verward met onafhankelijkheid. De menselijke persoon is zelfstandig, staat op zich zelf, maar is niet onafhankelijk, niet absoluut autonoom, gebonden immers, juist als *menselijke* persoon — menselijk houdt een beperking in van persoonlijkheid in de volstrekte zin — aan hogere zelfstandigheden, ten slotte aan God. Een gemeenschap is een zelfstandigheid, zij het dan geen fysieke, maar weer geen onafhankelijke, gebonden aan de eisen van hogere gemeenschappen en aan die der menselijke persoonlijkheid. De economische huishouding in de vorm der zelfstandige onderneming en hoger nog de volkshuishouding bezit een zelfstandigheid, maar geen onafhankelijkheid, in-

gesloten als deze van nature is met haar eigen beperkte doelstelling in de ruimere en hogere doelstelling der volksgemeenschap.

Het is dus volkomen juist, dat de betrekkelijkheid der economische doelstelling wordt betoogd: juist is ook, dat het economische niet steeds voldoende in de rechte orde is gehouden en aan het economische de gelegenheid werd gelaten buiten de proportie te groeien. Maar wie de betrekkelijkheid der economische doelstelling betoogt — en dat is dezerzijds nooit verwaarloosd —, zal evenmin uit het oog mogen verliezen, dat het economische als doelstelling zijn eigen zelfstandige waarde heeft, die niet mag geschonden worden, op straffe de cultuur van de menselijke persoonlijkheden wezenlijk te schaden. De doelstelling van het economisch streven en van de organisatie van dit streven is de menselijke persoonlijkheden en de gemeenschap de gelegenheid te geven, de noodzakelijke gelegenheid, om zich te ontplooien in de rijkdom harer vele, door den Schepper geschonken potenties. De economische doelstelling gaat niet op in de andere en eventueel hogere doelstellingen, maar staat naast die andere doelstellingen op een eigen plaats in de synthese van alle doelstellingen, in de verticale orde hoger dan sommige doelstellingen, lager dan andere, die in deze orde hoger zijn geplaatst. Betrekkelijk, wil niet zeggen, dat iets, dat betrekkelijk is, niet meetelt of nauwelijks meetelt, wil niet zeggen, dat het min of meer verwaarloosd kan worden, maar wil niets anders zeggen — en dat is heel belangrijk — dan dat het meetelt en moet meetellen op de juiste plaats, in de juiste verhouding. Het economische, als zelfstandig, echt menselijk doel moet in zijn hoge waarde worden erkend, nagestreefd en bevorderd en behoeft dus niet te wijken voor elk ander doel. Onder de natuurlijke doeleinden is het economische, de voorziening der mensen met uitwendige middelen ter behoeftenbevrediging, een zeer voornaam. Andere natuurlijke doeleinden mogen evenmin buiten de orde der betrekkelijkheid worden geplaatst, evenmin verabsoluteerd worden. Het gaat dan ook niet om een keuze te doen tussen de wezenlijke doeleinden, zodat het een voor het ander geheel zou moeten wijken, als wel om de wijze waarop en de mate, waarin die verschillende doeleinden worden nagestreefd. Niet door een der wezenlijke doeleinden te verwaarlozen wordt de evenwichtige

synthese bereikt, maar door alle naar omstandigheden na te streven. Zo kan dus het evenwicht op verschillend plan komen te liggen, het totaal der doeleinden meer of minder ruim worden bereikt. Alles wat deze veelvormigheid schaadt, is verarming der cultuur en zo is derhalve de bewuste terzijdestelling van een der voor de ontplooiing der menselijke persoonlijkheid noodzakelijke doelstellingen een misvorming der juiste orde.

Na al het bovenstaande behoeft het nauwelijks gezegd te worden, dat het in iedere tijd noodzakelijk is de streving naar de synthese der doeleinden te bewaren, ook in een tijd, waarin de uiterlijke omstandigheden die streving zeer bemoeilijken en de een of andere doelstelling zo sterk naar voren dringen en zo ongeproportioneerd op de voorgrond plaatsen, dat de juiste waardering en nastreving van de andere doeleinden en dus der synthese schade lijden, wellicht een blijvende schade. Het zal moeilijk zijn in een dergelijke tijd aan de maatschappelijke structuur te bouwen, die op een werkelijke synthese van doeleinden is gericht. En toch, het leven staat niet stil: we hebben ook nu ons werk te doen, ook nu te streven naar de levenssynthese. Trachten we levenskunstenaars te zijn!